

Otázky spojené se současnými hodnotami a trendy ve vzdělávání v Evropě na počátku nového tisíciletí

Zuzana Bradáčová, Dana Zelenková

Úvod

V tomto příspěvku bychom chtěly představit některé aspekty nové epochy civilizace, spojené s výchovou a vzděláváním, a poodhalit jejich příčiny. Jelikož **nové otázky v oblasti vzdělávání vyrůstají na půdě rychle se měnící společnosti**, podejme tedy na úvod její stručnou charakteristiku.

Od 70. let se setkáváme s fenoménem zvaným **globalizace**, jehož důsledkem je propojování a spojování lidí, podniků, států na všech možných úrovních. Je to víceméně nezadržitelný proces, který byl odstartován po technické stránce rozvojem dopravy a spojů, po stránce politické a ekonomické snahou firem a států pronikat do nových teritorií. Globalizace postupně zasahuje do všech sfér života společnosti, a tudíž i do vzdělávání. Čím více se totiž lidská společnost propojuje na mezinárodní úrovni nesčetnými ekonomickými, politickými, kulturními a jinými vztahy, tím častěji obrací pozornost ke společným problémům vzdělávání jako jednoho z faktorů své existence a svého vývoje.

Nejrůznější otázky, které s sebou globalizace přináší, nutí specialisty na celém světě k přípravě prognóz celých oblastí, zemí i jednotlivých sektorů na příští desetiletí. Jaké jsou tedy předběžné výhledy společnosti do blízké budoucnosti? Odborníci se domnívají, že mnoho dětí bude vyrůstat mimo manželství, nositelem jejich prvotní výchovy však i nadále zůstane rodina jakožto základní společenská jednotka. Jednou z nejdůležitějších hodnot se má stát svoboda člověka, která bude nevyhnutelně spojena s pocitem odpovědnosti za sebe samého i za společnost jako takovou. Tato skutečnost bude mít zřejmě za následek na jedné straně posílení všeobecného individualismu, na druhé straně však zvyšování obecné vzdělanostní úrovně spojené s definováním nových cílů a smyslů života.

Soudobá společnost se postupně mění na tzv. **informační společnost**, která je jednoznačně určována vývojem *informační a komunikační technologie* (ICT¹). Nové technologie vytvářejí nová kvalifikovaná pracovní místa,

¹ICT – z angl. Information and Communication Technology – postupy, které umožňují elektronické zpracování, přenos a využívání informací, a masová média, zejména televize.

kteřá jsou spojena s potřebou celoživotního vzdělávání. Konkurence na trhu práce se výrazně zostřeje.

Je více než pravděpodobné, že v blízké budoucnosti bude všeobecné vzdělání zahrnovat *infogramotnost*, tzn. schopnost občanů používat v každodenním životě nejen tradiční informační zdroje, ale i nové informační a komunikační technologie. Ty naprosto změní nejen styl práce, ale i způsob komunikace a využívání volného času. Zároveň musíme počítat s tím, že část obyvatelstva bude ohrožena novým druhem ngramotnosti – tzv. infonegramotností. Předpokládané proměny povahy poznání a vědy, obsahu a povahy činností člověka se nepochybně promítnou i do koncepce vyučování.

Nová epocha civilizace s sebou přináší jednak řadu nových příležitostí, jednak velké sociální nestability vycházející ze ztrát tradičního pracovního uplatnění a změny životního stylu. Tento fakt je nutné si zavčas uvědomit a snažit se zmírnit průvodní potíže zejména tím, že co největší část společnosti získá co nejvyšší vzdělání. *Investice do lidského kapitálu*² se ukazují jako nezbytné.

Evropská unie (EU)

Pro účely našeho článku si nyní blíže charakterizujeme situaci v rámci zemí EU. Druhá polovina 20. století představuje pro západní Evropu období velkých změn na trhu práce, ve strukturách zaměstnanosti a v růstu požadavků na dobře připravené lidské zdroje. Člověk se ocitá v tzv. *společnosti služeb*, která se zaměřuje na obchod, dopravu a obdobné činnosti náročné na lidskou práci. Díky výrazným změnám konce století se společnost služeb mění na *společnost vědění*, kde se hlavním výrobním faktorem stávají znalosti, informace, učení a schopnosti lidí je získávat a využívat. Klíčovým pojmem se stává **celoživotní zaměstnatelnost**, tedy schopnost být zaměstnán v různých situacích a podmínkách trhu práce a v různých fázích životního cyklu. Ekonomický růst podněcuje rychle se zvyšující poptávku po kvalifikované pracovní síle a vyšším vzdělání lidských zdrojů, zvláště v nově se rozvíjejících hospodářských odvětvích. Odráží se také v rychle rostoucí materiální úrovni lidí, ve zvyšující se spotřebě a měnícím se životním stylu.

V posledním desetiletí dostává **zájem o vzdělávání a kvalitu lidských zdrojů** nové podněty a mnohem širší význam. Vznik ekonomiky založené na vědění a znalostech dává vzdělávání jiný rozměr a představuje pro něj novou výzvu. Znalosti a vědomosti se čím dál více stávají důležitou ekonomickou kategorií a také předmětem tržní směny. Vzdělání je v rozvinutém světě opět široce chápáno jako jeden z podstatných faktorů, které napomáhají uskutečňovat hospodářské a sociální cíle demokratické společnosti. Vzdělání nepochybně plní i řadu dalších významných funkcí: pomáhá jednotlivci

²Lidský kapitál – celkový souhrn produktivního vědění, zkušeností a vzdělání člověka.

uplatnit se na trhu práce, přispívá ke schopnosti orientovat se v současném složitém světě, podporuje osobní samostatnost, posiluje rozvoj demokracie a politické kultury a vede k vyšší kvalitě života. Vzdělání není jen pouhým prostředkem, pro mnoho lidí představuje smysl a hodnotu samo o sobě.

Uvedené důvody vedly země EU a další rozvinuté země v 90. letech k výraznému rozšíření péče o vzdělávací systémy, ke stále větší nabídce vzdělávacích příležitostí a k dalšímu zvyšování veřejných i soukromých výdajů na vzdělávání. Nejvýznamnější tendencí přeměn vzdělávacích soustav rozvinutých zemí světa se přitom stala nezbytnost zajistit každému možnost celoživotního učení, kterou provází snaha o co největší propojení vzdělávacích aktivit s životem celé společnosti. Současná **učící se společnost** vyžaduje široký základ znalostí, které slouží k tomu, aby lidé porozuměli stále komplikovanějšímu a propojenějšímu světu. Je rovněž předpokladem ekonomického úspěchu v celosvětovém konkurenčním prostředí. Důležitým novým aspektem tohoto konceptu je důraz na další vzdělávání a **celoživotní učení**.

Obecně platí, že charakter společnosti, politiky, ekonomiky a sociální struktury, společenské tradice a kultura, hodnoty a aspirace lidí jsou ve vzájemné interakci s podobou vzdělávání v každé zemi. Každé výrazné společenské proměny mění strukturu výchovy, jež je vyznačena vztahem cílů, obsahů, podmínek a prostředků. Nové cíle společnosti (jak kognitivní, tak hodnotové) kladou **nové cíle výchovné a vzdělávací**. *Mění se obsah vyučování a v závislosti na něm i prostředky a podmínky vyučování a učení.* Hrozí zde totiž dříve neznámá rizika, jako jsou zahlcení informacemi, povrchnost poznání, neschopnost orientovat se a hodnotit. Mění se charakter vzdělávacího prostředí a potřeby inovačního učení orientovaného na celoživotní vzdělávání si vynucují *nové pojetí kurikula*, které zdůrazňuje samostatné myšlení, kritičnost, výběr a třídění informací a jejich využití pro řešení problémů. V kurikulu se objevují nová témata evropské dimenze a multikulturní výchovy a značně se posiluje výuka cizích jazyků jako příprava na život v multikulturní evropské společnosti. Významnou rolí školy je působení na motivaci žáka a vytváření prostoru pro jeho vlastní rozvoj. Důležitost tohoto aspektu pro vzdělání zdůrazňuje J. Patočka v přednášce *Filosofie výchovy*: „Žák nemá se ve škole naučit jen jistým prostředkům k určitým cílům, nýbrž má se naučit něco vyššího chtít.“ „Skutečné prolomení každodennosti, tupé normálnosti, je východiskem vlastního procesu vzdělání...“

Koncepčním východiskem je model aktivního člověka, který je schopen nejen využívat získané vědomosti a dovednosti, ale také přijímat a posuzovat podněty z okolí. Aktivní člověk je kreativní a učí se celý život, disponuje souborem univerzálně použitelných dovedností, tzv. klíčových kompetencí.

Škola mu pro to dává nástroje, nezbytné metody a mechanismy učení. Diskuse o klíčových kompetencích je součástí nového pojetí obsahu vzdělávání, které je chápáno jako „**všestranná kvalifikace pro život**“. Kurikulum se chápe více jako program činností a otevřených příležitostí, než jako souhrn stanovených předmětů a témat. V zemích EU se uplatňuje dvouúrovňový participativní model kurikulární politiky, který je tvořen národním kurikulem (definuje hodnoty a obecné cíle vzdělávání) a školním kurikulem, což je vlastní vzdělávací projekt každé školy.

Úkolem členských zemí EU, výslovně uvedeným již v Maastrichtské smlouvě z února r. 1992, je zavádění evropské dimenze do kurikula. Ta se projevuje **začleňováním multikulturních aspektů do výuky a velkým důrazem na vyučování cizím jazykům**. Za jednu z klíčových kompetencí je považována schopnost komunikovat v oficiálním jazyce členské země a v dalších nejméně dvou cizích jazycích. První cizí jazyk má být zařazen jako povinný již na 1. stupni, na 2. stupni se má výuka rozšířit alespoň o jeden další jazyk. Všichni žáci se mají učit oběma jazykům nejméně po dobu dvou po sobě jdoucích let během povinné školní docházky, pokud možno však déle.

Finsko

V následující části bychom rády zkonkretizovaly výše uvedené charakteristiky a trendy zemí Evropské unie na příkladu jednoho jejího členského státu, s jehož společností i výchovně vzdělávacím systémem jsme se měly možnost seznámit díky našemu studijnímu pobytu (v rámci programu Erasmus) a mezinárodnímu intenzivnímu programu o hodnotách ve vzdělávání. Finsko je zemí, ve které se podle předpokladů pro začátek příštího tisíciletí bude 70 % mladých lidí příslušné věkové skupiny vzdělávat v terciárním sektoru, zemí, která se má v r. 2004 stát podle prognóz jednou z nejnáročnějších v oblasti informačního vzdělávání.

Mezi základní charakteristiky této skandinávské země patří **vysoce kvalitní vzdělávací systém** a velké zastoupení **informační a komunikační technologie** ve vzdělávání i běžné praxi. Kde hledat příčiny této skutečnosti? Obráťme nejprve pozornost ke specifickým podmínkám Finska. Vzhledem k velké rozloze (340 tis. km²) a relativně malému počtu obyvatel (5 mil.) je většina území řídce osídlena (průměrná hustota osídlení je 17 obyvatel na 1 km²). Velké vzdálenosti mají mezi sebou zpravidla i vzdělávací instituce. Tento fakt se stal základním podnětem pro vytvoření kvalitní telekomunikační infrastruktury a dalšího rozvoje moderní technologie. Tímto způsobem se postupně finská společnost začala přetvářet v informační společnost, tj. společnost, ve které informace a znalosti tvoří základ vzdělávání

a kultury, ve které ICT zprostředkovává interakci a komunikaci mezi jednotlivci, podniky a organizacemi a je zdrojem pro zpracovávání informací.

Program informační společnosti Ministerstva školství (1995–99) realizoval cíle tzv. Národní strategie pro vzdělávání, výchovu a výzkum (1995), která nastínila vývoj vzdělávací politiky ve Finsku do 21. století a prostřednictvím které se finská společnost obracela na vzdělávání, potřebu využívání a zdokonalování informační technologie jako na své priority. Ve stálém nárůstu používání ICT viděli finští odborníci zvýšení úrovně vzdělávání a výzkumu. Jedním z prvotních cílů se stala snaha umožnit snadný přístup k informacím, najít způsoby a prostředky, jak si občané osvojí prozatím základní dovednosti užívání informační a komunikační technologie, a zabezpečit rozvoj a využívání multimédií. Do jaké míry byly tyto cíle do r. 1999 realizovány? Snaha v oblasti infogramotnosti ve vzdělávání nebyla tak úspěšná, jak se očekávalo. Bylo zjištěno, že jen pětina učitelů byla schopna využít adekvátně novou technologii ve vyučování. Téměř všichni studenti i ostatní učitelé však projevíli velkou ochotu učit se moderní technologii využívat. Především v technologické infrastruktuře došlo k velkému pokroku. Do všech typů školských zařízení, knihoven, archivů apod. byla instalována nejmodernější technologie. Zvýšil se podíl investic do vzdělávání a výzkumu spojeného s informační společností.

Ve výše popsané vývojové fázi se nacházela finská společnost v průběhu našeho loňského studijního pobytu na univerzitě v Joensuu. V rámci univerzitního i středoškolského studia, se kterým jsme se postupně seznamovaly (byly to především hodiny cizích jazyků), se markantně projevoval obrovský pokrok v ICT – při prezentaci, procvičování a fixaci učiva v rámci vyučovacích hodin, při vyhledávání materiálů v knihovnách atd. Internet se stal samozřejmou součástí života studentů a učitelů. O vyspělosti ICT a hojnosti jejího užívání svědčí mimo jiné fakt, že se na všech stupních škol vyučuje předmět zvaný telematika, v rámci kterého se studenti seznamují s telekomunikačními službami, jako jsou např. teletext, telefax, videotext. Používání počítačů a videotechniky vyžaduje kromě odborných znalostí také znalost anglického jazyka (alespoň na operační úrovni). Nejen proto je angličtina nejpopulárnějším cizím jazykem ve Finsku. Otázka studia ostatních cizích jazyků byla otevřena zejména v souvislosti se vstupem Finska do EU. Vedle angličtiny se nejvíce vyučuje němčina, francouzština, španělština a italština. Také přijatý Program rozšíření a zdokonalování cizích jazyků (1996–2000) se zasloužil o větší rozmanitost studovaných cizích jazyků, mezinárodní spolupráci škol na všech stupních. Ve shodě se základními principy EU je hlavním trendem v cizojazyčné oblasti **směřování k internacionalismu a multikulturismu**.

Co je však na této zemi pozoruhodné? Vedle kvalit a využívání ICT se

velká pozornost věnuje **životnímu prostředí**, které představuje významný hodnotový cíl ve vzdělávání. Jedna z prvních věcí, které se dítě již od počátku výchovně-vzdělávacího systému učí, je, jak správně pečovat o životní prostředí, tzn. jak šetřit energii, jak třídit odpad, jak recyklovat, jak ekologicky nezávadně produkty kupovat apod. Tato priorita se velmi promítá do oblasti vzdělávání – na všech stupních škol, a to v nejrůznějších předmětech. Kromě teoretických znalostí se studenti seznamují s ekologií i z praktické stránky – často jezdí na exkurze například do recyklačních center, absolvují poznávací výlety do přírody apod. Na vysokých školách patří mezi často studované obory například ekologie, lesnictví, odpadový management atd.

Jak by se tedy dal charakterizovat současný stav finské společnosti a jejího vzdělávacího systému? Samy jsme se přesvědčily, že síla finské společnosti spočívá kromě specifické kultury v nadprůměrně rozvinutém vzdělávacím systému s tradičně velmi kvalitním všeobecným vzděláváním a cizojazyčným vyučováním, v dokonalém systému knihovnictví, v hojném využívání ICT, především Internetu (polovina domácností je k celosvětové počítačové síti připojena) a mobilních telefonů, v obrovské péči o životní prostředí.

A jaké jsou základní tendence vzdělávací politiky v rámci **Nové národní strategie 2000–2004** vypracované pro finskou společnost pro období nadcházejících čtyř let? *Základním cílem je poskytnout stejné vzdělávací možnosti pro všechny občany.* Právě v tomto ohledu je nutné zabraňovat nebezpečí sociálního vyčlenění lidí, kteří nejsou tak dobře připraveni používat moderní technologie a přizpůsobovat se stále se zvyšujícím nárokům informační společnosti – jedná se hlavně o starší generaci, o lidi mentálně či fyzicky postižené, lidi se speciálními poruchami učení apod. Tento náročný úkol bude plnit většina vzdělávacích institucí. Rovnoprávnost ve vzdělávacích možnostech se týká též jazykových skupin – jak finsky mluvící, tak švédsky mluvící (i laponsky mluvící) populace. Další významnou tendencí je celoživotní vzdělávání, jehož samozřejmou součástí bude stále větší interakce mezi vzdělávacími institucemi, běžným pracovním životem a životním prostředím, úzká spolupráce škol a výzkumu pro zajištění vzdělávací kvality. Předpokladem pro život v informační společnosti bude tzv. mediální gramotnost a znalosti používání ICT. Budou se hledat nové způsoby, jak stále efektivněji využívat moderní technologii pro pedagogické účely. Postupně bude docházet k přehodnocování osnov na všech stupních škol tak, aby splňovaly požadavky technického a informačního rozvoje společnosti. V rámci vzdělávacího systému bude utvářen a zdokonalován koncept *tzv. virtuální školy*, založené na interaktivních multimediálních učebních materiálech zprostředkovaných pomocí počítačových sítí a umožňujících žákovi učení „odkudkoli kdykoli“. *Otevřené učební prostředí* virtuální školy zabezpečí nejen kvalitní přenos informací, ale také lepší podmínky pro distanční

vzdělávání. A jaké jsou konkrétní cíle pro vzdělávání budoucích i současných učitelů? Dále se bude rozšiřovat speciální program zaměřený na pedagogické využívání ICT, organizovaný Národní radou pro vzdělávání. Jeho prostřednictvím by se mělo docílit stavu, kdy více než polovina učitelů všech stupňů škol bude ICT pro vyučovací účely ovládat velmi dobře a ostatní budou mít alespoň základní znalosti. Bude se dále prohlubovat funkce učitele jako poradce a organizátora studia, který povede studenty k větší samostatnosti a zodpovědnosti za své učební výsledky. ICT bude stále více integrována do vyučování většiny předmětů, přičemž hlavními aspekty vyučování zůstane kreativita, kooperace, dovednost řešení problémů. I do budoucna bude dominovat *potřeba mezinárodní spolupráce a s ní spojená nutnost studia cizích jazyků*.

Provedeme-li základní srovnání finského školství s naším, lze konstatovat, že Finsko je nepochybně v mnohých ohledech ve velkém předstihu. Není to jen vysoká úroveň ICT či propracovaný systém knihovnictví, ale také snaha vychovávat k takovým hodnotám, jako je zachování vlastní kultury a životního prostředí a budování mezinárodní spolupráce.

Česká republika

Poté, co jsme si podrobněji přiblížili situaci výchovně vzdělávacího systému ve Finsku, se nyní podívejme na současné trendy ve vzdělávání v České republice.

Osud naší země bude v příštích desetiletích úzce svázán s vývojem Evropské unie a dalších evropských zemí bez ohledu na to, kdy do ní Česko bude přijato. EU dnes zahrnuje patnáct států západní a jižní Evropy, které se většinou řadí mezi průmyslově vyspělé země světa. Proto je i pro nás velmi důležité, jak bude vypadat evropská ekonomika, jaké hodnoty budou občané země EU uznávat a podporovat i jak se vyvine mezinárodní politická situace.

Jednou z oblastí, ve které se bude odrážet další osud Evropy, je nesporně i oblast vzdělávání. Nikdo již dnes patrně nepochybuje o tom, že české vzdělávání je a bude ovlivňováno nejen našimi vlastními rozhodnutími, ale stále významněji také tím, jaká řešení zásadních vzdělávacích problémů vyvíjí okolní svět (Průcha, 1999).

V rámci připravovaného členství ČR v EU byla pracovníky Pedagogické fakulty UK v kooperaci s dalšími předními experty vypracována zpráva *České vzdělání a Evropa – strategie rozvoje lidských zdrojů*, která vystihuje a analyzuje přímé a nepřímé důsledky vstupu naší země do Evropské unie a zároveň se zamýšlí nad současnou situací české vzdělávací soustavy a budoucností českého vzdělávání. První velkou oblastí, která podstatněji ovlivní další vývoj českého vzdělávacího systému, jsou *požadavky na cíle a obsah*

vzdělávání, kde jde o vytvoření předpokladů pro soužití jednotlivých národů. Sem patří zejména *výuka cizích jazyků, výchova k demokracii a k evropskému občanství, uplatnění evropské dimenze a multikulturních aspektů ve vzdělávání*, které jsou spojeny s *vědomím vlastní národní identity a znalostí vlastních tradic*.

Druhou velkou oblastí, v níž se projeví důsledky vstupu, je ovlivňování dalšího vývoje systémů odborného vzdělávání jako předpokladu k mobilitě pracovních sil a zvýšení zaměstnanosti. Zároveň je nutné formulovat komplexní strategii rozvoje lidských zdrojů a vytvořit nový vztah mezi vzdělávacím systémem a systémem zaměstnanosti, mezi vzděláváním a prací.

Vzdělávací systém má důsledně zaručit *rovnost příležitostí* a co nejvíce rozšířit *přístup ke vzdělávání* jak pro jedince, tak pro různé sociální skupiny a menšiny. Znamená to rovněž co nejdříve rozvinout *koncept celoživotního učení* nejen v rámci školské soustavy, ale i mimo ni a pochopit úlohu vzdělávání jako produktivního společenského a ekonomického faktoru. Vstup do EU na nás bude na jedné straně klást značné nároky, na straně druhé nám však otevře řadu nových příležitostí.

Připomeňme si nyní stručně směry, kterými se české školství v nedávné době vyvíjelo. Vzdělání hrálo ve vývoji české společnosti většinou důležitou roli a mělo značnou prestiž. Ještě kolem r. 1950 se území dnešní České republiky řadilo mezi země s vysoce rozvinutým vzdělávacím systémem a český národ patřil k jednomu z nejvzdělanějších. Poválečné společenské a ekonomické změny způsobily v západoevropských zemích nejen obrovský kvantitativní nárůst počtu žáků a studentů všech stupňů a typů škol, ale i množství podstatných strukturálních reforem, kvalitativních inovací a obsahových změn. Vývoj v České republice byl dosti odlišný a velice nevyrovnaný – odráželo se v něm střídané zkracování a opětné prodlužování základní školní docházky a striktní omezování počtu vysokoškolských studentů. Zatímco se tedy vzdělávání, chápáné jako prostředek k dosažení hospodářské prosperity a sociální spravedlnosti, dostalo v poválečném období v západní Evropě do centra pozornosti, u nás se podobné uvažování o ekonomické výhodnosti vzdělání pod heslem „výdaje na vzdělávání jsou tou nejlepší investicí“ nikdy příliš neprosadilo. Na rozdíl od rozvinutých západních demokracií, ve kterých se základním východiskem expanze školství stal silný oboustranný vztah mezi vzděláním a ekonomikou, v naší zemi nebylo vzdělání za socialismu považováno za ekonomicky příliš výhodnou investici. Tato nepříznivá situace se v Česku zlepšila teprve v důsledku společenských přeměn po r. 1990, kdy došlo k dosud nebyvalým strukturálním změnám a k významnému obratu na trhu práce. Souvislost mezi vzděláním, povoláním a příjmem byla významně posílena a dnes je již zhruba na úrovni EU. Výrazné posílení na trhu vzdělání je důsledkem toho, že si lidé ve stále větší míře uvědomují,

že vzdělání je kapitál, který lze v životě i v práci zhodnotit a předávat z generace na generaci.

Lze očekávat, že rehabilitace úlohy vzdělání v naší společnosti nebude ani jednoduchou, ani krátkodobou záležitostí. Za určitý, ale významný posun v této oblasti považujeme například pasáže vládního programového prohlášení z r. 1998, ve kterých chce vláda „... přispět k tomu, aby se česká společnost stala společností vzdělání, spoluúčasti a solidarity a v tomto smyslu se přeměnila v moderní společnost 21. století.“

Jak již bylo výše uvedeno, opatření a doporučení v souvislosti s naším vstupem do EU jsou přehledně formulovány ve zprávě České vzdělání a Evropa – strategie rozvoje lidských zdrojů. Doporučení se týkají zejména realizace kurikulární reformy a evropské dimenze, dále výuky cizích jazyků, rozšíření funkce školy, podpory práce učitele a školy.

Ve vztahu k *výuce cizích jazyků* se například objevují následující návrhy:

- Zpracovat a přijmout ucelenou koncepci jazykového vzdělávání po celou vzdělávací soustavu, která povede k povinné výuce dvou cizích jazyků a jejich zvládnutí na všech typech škol. Jako první kroky ověřit posunutí výuky prvního cizího jazyka již od 3. ročníku a zavedení povinně volitelného druhého cizího jazyka od 6. ročníku, zajistit návaznost na všech typech středních škol a řešit výuku cizího jazyka pro profesní účely.
- Vypracovat strategii organizačního, personálního, materiálního a finančního zabezpečení postupného naplňování navrhované koncepce.

(Finsko by se nám mohlo stát inspirací také při realizaci navrhovaných úprav v oblasti výuky cizím jazykům.)

Význam cizích jazyků pro „evropskou dimenzi“ v českém vzdělávání charakterizuje ve své nejnovější publikaci *Vzdělávání a školství ve světě* také Průcha (1999), který zde mimo jiné vyslovuje závěr, že „český vzdělávací systém je na vysoké úrovni, pokud jde o kurikulární zabezpečení vzdělávání v cizích jazycích, co se však týká faktických výsledků dosahovaných českými žáky ve vzdělávání v cizích jazycích, lze o nich jen spekulovat, ale nikoliv formulovat objektivní závěry.“

Doporučení a změny, které české vzdělávání přiblíží potřebám nového století, vycházejí ze základních funkcí, jež musí dnes vzdělávací systémy plnit. Tyto funkce zahrnují **podporu rozvoje osobnosti**, jež je zaměřena jak na kultivaci každého jedince, tak na co největší rozvinutí a uplatnění jeho potenciálu, **posílení soudržnosti společnosti**, **podporu demokracie a občanské společnosti**, **výchovu k otevřenosti a spolupráci**, **zvýšení konkurenceschopnosti a prosperity**. Z těchto navržených doporučení vyplývá pět základní směrů společenské vize a strategie dalšího směřování. Patří k nim vzdělání jako příležitost, realizace celoživotního učení,

otevření školy společnosti, proměna tradiční školy a konečně uvolnění vnitřních zdrojů proměny. *Vzdělání jako příležitost* vychází z požadavků rozšíření přístupu ke vzdělávání, rovnosti příležitostí a spravedlnosti. Úkolem vzdělávacího systému je nabízet co nejvíce příležitostí ke vzdělávání, které odpovídají rozdílům v individuálních potřebách, možnostech a aspiracích. Nový koncept *celoživotního učení* vyžaduje jednak budování nového sektoru dalšího vzdělávání, jednak propojení tradičního vzdělávacího systému s jinými formami učení v různém prostředí. Nezbytností je také změna v pojetí počátečního vzdělávání, jehož hlavním úkolem má být vytváření základů a motivace pro celoživotní učení. *Otevření školy společnosti* v podstatě znamená co největší zapojení všech účastníků – rodičů, zaměstnavatelů, představitelů obcí a regionů. Vzdělávání již tedy není věcí výlučně veřejného školského systému. *Proměny tradiční školy* spočívají nejen ve změnách obsahu vzdělávání, ale nutně i ve změně klimatu a prostředí (změny v mezilidských vztazích založených na partnerství a vzájemném respektu, podnětnost prostředí, zvýšení motivace) a v rozšíření funkce školy. Zde bychom rády zdůraznily nutnost zachování a dalšího rozvíjení výchovné funkce školy. Nelze totiž zapomínat na známou skutečnost, že vzdělávání odtážené od výchovy se stává pouhým drilem. Lidská společnost nebude potřebovat jen roboty schopné vyhledat a zpracovat informace, ke zdravému vývoji bude i nadále vyžadovat dobře fungující mezilidské vztahy postavené na pevných hodnotách, jakými jsou například schopnost empatie a vzájemného respektu. Právě cílenou výchovou se musí společnost snažit odvrátit hrozbu přetechnizovaného světa, postrádajícího běžnou lidskou komunikaci. Bylo by asi nesmyslné bránit se rychle postupujícímu technologickému vývoji, který se zdá být nevyhnutelný, nebo se jej snažit ignorovat, nelze však zanedbávat hodnoty související s lidskou přirozeností a podstatou. *Uvolnění vnitřních zdrojů proměny* předpokládá vytvoření propojeného systému pro podporu škol v jejich inovačním úsilí a pro další vzdělávání a profesionální růst učitelů.

Naplnění výše uvedených směrů změny v dlouhodobé perspektivě fungování celého vzdělávacího systému a podstatným způsobem přispěje k našemu skutečně rovnoprávnému zapojení do EU.

Závěr

Na závěr bychom chtěly podotknout, že náš článek si rozhodně neklade za cíl hodnocení současného stavu vzdělávání, spíše přináší otázky k zamyšlení a návrhy pro diskusi. Domníváme se, že toto vysoce aktuální téma by se mělo co nejvíce zpřístupnit široké veřejnosti a zejména pak všem těm, kteří jsou určitým způsobem zainteresováni ve vzdělávací oblasti.

Literatura

Česká republika 2015. *MF Dnes*, 9. 6. 2000.

Finnish school network service.

PAŘÍZEK, V. *Obecná pedagogika*. Praha: UK, 1994.

PATOČKA, J. *Filosofie výchovy*. Praha: UK, 1997.

PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*. Praha: Portál, 1999.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998.

Sektorová studie České vzdělání a Evropa. Praha, 1999.

BRADÁČOVÁ, Z., ZELENKOVÁ, D. Otázky spojené se současnými hodnotami a trendy ve vzdělávání v Evropě na počátku nového tisíciletí. *Pedagogická orientace* 2001, č. 4, s. 18–28. ISSN 1211-4669.

Adresa autorek: Mgr. Zuzana Bradáčová, Mgr. Dana Zelenková